

GAWECKI Bolesław Józef — filozof, ur. 15 X 1889 w Spirowie, zm. 13 IV 1984 w Warszawie.

Studiował matematykę, fizykę i filozofię na uniwersytecie w Monachium oraz na UJ w Krakowie, gdzie w 1914, na podstawie rozprawy *Kauzalizm i funkcjonalizm w fizyce* otrzymał stopień doktora filozofii. W 1915 rozpoczął pracę jako nauczyciel (później także dyrektor) szkół średnich w Siedlcach. Od 1918 w Warszawie był inspektorem ministerialnym od nauczania fizyki i propedeutyki filozofii, a także sekretarzem Instytutu Filozoficznego oraz red. Biuletynu Posiedzeń Naukowych Instytutu Filozoficznego. W 1930, na podstawie pracy *Stosunek czasowy przyczyny do skutku*, habilitował się na UJ i tam prowadził wykłady aż do wybuchu II wojny światowej. Podczas okupacji uczył w Warszawie na tajnych kompletach szkolnych oraz, jako docent filozofii, na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich. Po wojnie wznowił na UJ wykład z przedmiotów filozoficznych, następnie objął Katedrę Filozofii na UW, gdzie organizował studia i prowadził wykłady na wydziałach: Humanistycznym, Nauk Przyrodniczych, Prawa, Lekarskim, a także na Politechnice Wrocławskiej. Założył Wrocławskie Tow. Filozoficzne, od 1947 był współpracownikiem Komisji Historii Filozofii Polskiej PAU oraz członkiem Tow. Przyjaciół Ossolineum. W 1950 przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował m.in., jako red. naukowy Biblioteki Klasyków Filozofii oraz tłum. dzieł filozoficznych. Od 1955 pracował w Katedrze Filozofii Przyrody Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej ATK. Tutaj uzyskał w 1957 tytuł prof. zwyczajnego. W 1967 przeszedł na emeryturę, ale był nadal czynny zawodowo w charakterze recenzenta prac doktorskich i habilitacyjnych.

Najważniejsze prace G.: *Filozofia teoretyczna Bolesława Prusa* (Przegląd Warszawski 3 (1923), 346–355); *Przyczynowość i funkcjonalizm w fizyce* (KF 1 (1923), 204–232, 336–361, 487–507); *Propedeutyka filozofii* (Wwa 1938; pod nowym tytułem: *Myślenie i postępowanie*, Wwa 1975); *Wrocławski i o Wrocławskim. Katalog prac filozoficznych Hoene-Wrocławskiego oraz literatury dotyczącej jego osoby i filozofii* (Wwa 1958); *Władysław Mieczysław Kozłowski, 1858–1935* (Wr 1961); *Przygotowanie do filozofii* (Wwa 1964); *Zgubna doktryna nietzscheańska* (SPCh 1 (1965) z. 1, 7–16); *Filozofia rozwoju. Zarys stanowiska filozoficznego* (Wwa 1967); *Zagadnienie przyczynowości w fizyce* (Wwa 1969); *Polscy myśliciele romantyczni* (Wwa 1972).

Głównym przedmiotem zainteresowań poznawczych G. była filozofia przyrodoznawstwa — zarówno kwestie metaprzmiotowe, zwł. status poznawczy filozofii przyrody (ale także ogólne koncepcje nauki i filozofii), jak i zagadnienia stricte przedmiotowe, zwł. problem przyczynowości. Najważniejszym osiągnięciem G. w zakresie problematyki metaprzmiotowej jest niewątpliwie sformułowanie definicji nauki i filozofii; były one bezpośrednio bądź pośrednio wykorzystywane w realizacji strategii demarkacjonistycznej, rozwijanej w ramach różnych nurtów filozoficznych. Wg G. „nauka jest wytworem metodycznego dążenia do uporządkowania logicznie układu intersubiektywnie sprawdzalnych zdań prawdziwych o związkach faktów i stosunkach pomiędzy konstrukcjami umysłu, mających znaczenie ogólne, czyli spełniających pewną funkcję społeczną”. Filozofia natomiast to „pogląd na świat i życie, stanowiący próbę syntezy doświadczenia ludzkiego danej epoki, dokonaną z jednolitego punktu widzenia, zdobytego na drodze intuicji przez jednostkę twórczą po odpowiednim przygotowaniu naukowym i życiowym”.

G. nie ograniczał się do przeciwstawiania nauki i filozofii, ale również, na tle ogólnej koncepcji nauki, próbował konceptualizować filozofię przyrody, przeciwstawiając ją z jednej strony nauce (przyrodoznawstwu), z drugiej zaś filozofii przyrodoznawstwa (filozofii naukowej). Jego koncepcja filozofii przyrody była wariantem rozwijanej w ramach filozofii neoscholastycznej (neotomistycznej) koncepcji filozofii przyrody jako metafizyki (ontologii) szczegółowej (stosowanej). Wg G., punktem wyjścia filozofii przyrody są wyniki nauk przyrodniczych. Wyniki te są opracowywane wg ogólnych zasad akceptowanej w danym systemie filozoficznym teorii poznania oraz interpretowane w kategoriach metafizyki tego systemu. Tak uzyskana (zsyntetyzowana) całość służy do wyjaśniania istoty zjawisk opisywanych w teoriach przyrodniczych.

Na tym nie wyczerpuje się wpływ G. na rozwój filozofii. Głównym celem G. było stworzenie systemu filozoficznego, który obejmowałby nie tylko centralne działy filozofii, takie jak ontologia, epistemologia i aksjologia, ale również tzw. filozofię narodową. System filozoficzny G., aczkolwiek jego autor starał się tego uniknąć, nosił znamiona konstrukcji eklektycznej. Bezpośrednio powoływał się na P. Teilharda de Chardin i S. I. Witkiewicza, ale wpływ innych myślicieli, także spoza kręgu filozofii europejskiej (m.in. Rabindranatha Tagore), był znaczny.

W centrum systemu filozoficznego umieszczał G. ontologię, aczkolwiek w porządku rzeczowym przed ontologią umieszczał gnoseologię, którą rozumiał jako krytykę i teorię różnego typu poznania (realną naukę o związkach zachodzących pomiędzy faktami poznawania). Ontologię zaś rozumiał jako dyscyplinę nienaukową, gdyż przyjmowane na jej gruncie hipotezy, z uwagi na ich ogólność, nie mogą być empirycznie testowane. Ontologię w jego systemie filozofii uzupełniała — uzależniona od ontologii — aksjologia, czyli teoria różnego typu wartości. Stanowisko filozoficzne G. charakteryzowały: (gnoseologiczny) realizm ewolucyjny, (ontologiczny) panpsychosomatyzm i (aksjologiczny) perfekcjonizm.

Gnoseologiczny realizm ewolucyjny rozumie G. jako stanowisko idące dalej niż stanowisko realizmu krytycznego. Wg G., o ile realizm krytyczny różni się od realizmu naiwnego (integralnego) głównie tym, że głosi, iż nie wszystkie rodzaje spostrzeganych jakości zmysłowych istnieją obiektywnie (realnie), gdyż przynajmniej niektóre z nich są wytworem czynności i (lub) organizacji poznającego podmiotu czy szczególnych okoliczności procesu spostrzegania, to gnoseologiczny realizm ewolucyjny precyzuje te określenia, wskazując na ewolucyjne zmiany podmiotu poznającego, doskonalącego swoje organa zmysłowe w wyniku procesów ewolucyjnych, a także na radykalnie odmienną organizację poznających podmiotów występującą w ramach możliwych form życia pozaziemskiego.

Stanowisko panpsychosomatyzmu rozumie G. jako rodzaj kompromisu pomiędzy materializmem (somatyzmem) i spirytualizmem (idealizmem). Wg G. panpsychosomatyzm usuwa dualizm materializmu i spirytualizmu, gdyż to, co istnieje samodzielnie (substancjalnie), niezależnie od procesów poznawczych, redukuje się ostatecznie do połączeń „energii fizycznej” z „energią psychiczną” w indywidualnych obiektach, ośrodkach energetycznych psychofizycznych (psychosomatycznych), psychosomatycznych centrach zdolności działania, które w filozoficznym systemie G. konstytuują jedyną kategorię ontologiczną.

Aksjologiczny perfekcjonizm pojmuje G. głównie jako imperatyw moralnego doskonalenia się człowieka. Dokonując syntezy gr. pojęcia szczęścia (utożsamianego, za Arystotelesem, z myśleniem, poznaniem intelektualnym) ze świętością jako wzorcem życia szczęśliwego wypracowanym w średniowieczu, ideał do którego ma dążyć człowiek utożsamia G. z ideą nadczłowieczeństwa, rozumianego jako synteza genialności i świętości. W tak rozumianym ideale upatruje podstawę godności człowieka, a niszczenie tego ideału traktuje jako największy grzech przeciwko człowieczeństwu.

Wiele publikacji poświęcił G. zagadnieniu filozofii narodowej. Najbardziej dojrzałą koncepcję filozofii narodowej wypracował w monografii *Polscy myśliciele romantyczni*. Filozofię narodową utożsamiał G. w zasadzie z filozofią pol., którą odróżniał od filozofii w Polsce. Przez filozofię pol. rozumiał „treść dzieł mających cechy specyficznie polskie, wyrażających polski pogląd na świat”. Do twórców filozofii narodowej zaliczał nie tylko profesjonalnych filozofów (J. Gołuchowskiego, B. Trentowskiego, J. Kremera, K. Libelta), ale również pisarzy i poetów (J. Słowackiego, A. Mickiewicza, Z. Krasińskiego), a nawet mistyków religijnych (A. Towańskiego). G. uważał, że podstawowym zadaniem filozofii narodowej jest uświadomienie narodowi jego zadań dziejowych — charakterystycznych dla danej epoki historycznej — jako warunku wszelkich świadomych narodowych przedsięwzięć.

Bibliografia: Sz. Ślaga, *Profesor Bolesław Józef G.*, SPCh 4 (1968) z. 1, 5–22; A. Lićwinko, *Teoria filozofii przyrody w ujęciu Bolesława G.*, RF 17 (1969) z. 3, 157–165; M. Szyszkowska, *Problem filozofii dziejów u Bolesława G.*, Życie i Myśl 19 (1969) z. 1, 30–39; S. Ułaszkiwicz, *Teoria i metodologia filozofii przyrody w ujęciu Bolesława Józefa G.*, Wwa 1971 (mps BUKSW); M. Łukomski, *Teoria i metodologia filozofii przyrody w ujęciu Bolesława Józefa G.*, Lb 1973 (mps BKUL); tenże, *Cel filozofii według koncepcji Bolesława G.*, SPCh 11 (1975) z. 2, 236–245; J. M. Dołęga, *Z problematyki naukowo-badawczej prof. Bolesława J. G. (w 90 rocznicę urodzin)*, RuF 38 (1980) z. 1–2, 1–15 (bibliogr.); E. Kilian, *Wizerunki filozofów i humanistów polskich*, Kr 2000, 102–107.

Zenon E. Roskal